

2. 1952 10 27

Onderzoek
naar de werking der Vaccinatie
Wet
in de Provincie Gelderland
en Utrecht
in
1881

1848 d. VII, 15.

Onderzoek
naar de werking der Vaccinatie
Wet
in de Provincie Gelderland
en Utrecht
in
1881

Bijla

D
Raad
het
1880
vacc
tebe
Insp
4 D
op t
V
gev
klar
afke
Gel
vine
als
mee

I
aan
dat
zor
tele

I
don
daa
dik
gel
aan
me
be
he
ni
de

w
vu
an
de
op
de

B. 1882, VII, 25

Bijlage A. *Rapport der commissie, benoemd om na te gaan hoe de vaccinatie-wet in verschillende gemeenten wordt toegepast en of er behoorlijk gelegenheid tot vaccinatie wordt gegeven.*

De commissie in de voorjaarsvergadering van 1881 van den Geneeskundigen Raad benoemd, heeft gemeend het best haar doel te zullen bereiken door het einde van het jaar 1881 af te wachten, alzoo het voorgaande jaar 1880 als zeer buitengewoon moest beschouwd worden wat het werk der vaccinatie aangaat, wegens de toen heerschende paniek. Verschillende gemeentebesturen in de beide provinciën werden door de HH. Inspecteur en Adjunct-Inspecteur aangeschreven opgave te doen of en hoe aan art. 18 der wet van 4 Dec. 1872 was voldaan en tevens verzocht de duplicaatverklaringen ter inzage op te zenden. Aan beide wenschen werd op eene enkele uitzondering na voldaan.

Van de 14.199 in de provinciën Gelderland en Utrecht officieel aangegeven vaccinatiën (9.488 minder dan in 1880) zijn er 3.343 duplicaatverklaringen door ons nagezien, onderzocht en in tabellen gebragt. Zij waren afkomstig uit verschillende streken van de provincie Utrecht, zoo ook van Gelderland, als b. v. de Veluwestrecken, het oostelijk gedeelte dier provincie, de Betuwe, Bommelerwaard enz., zoowel de grootere gemeenten als Amersfoort, Nijmegen, Harderwijk, als ook van vele kleinere gemeenten, dorpen, gehuchten, allen ten getale van 67.

In de eerste plaats werd onderzocht of en in hoe verre er was voldaan aan de letter van art. 18 der wet van 4 Dec. 1872 hetgeen voorschrijft, dat er in elke gemeente minstens éénmaal in elke drie maanden door de zorg van het gemeentebestuur gelegenheid moet worden gegeven tot kosteloze inenting en herinenting.

Bijna alle gemeenten zonden daaromtrent berigt. In 17 gemeenten of 26 dorpen werd aan de letter voldaan. Een burgemeester meldde: dat hij daarvan geene aantekening had gehouden. Andere berigten dat er zeer dikwijls, of wel elke week, of ten allen tijde bij aangifte ter secretarie gelegenheid was gegeven. Ofschoon dus in een betrekkelijk klein gedeelte aan de letter der wet is voldaan, blijkt het echter dat in zeer vele gemeenten ruimschoots of althans voldoende gelegenheid tot vaccineren heeft bestaan. In enkele andere daarentegen zeer schaarsch, eens of twee malen in het jaar. In een dorp behoorende tot de gemeente Valburg schijnt in het geheel niet te zijn gevaccineerd, want hoewel van de overige deelen dier gemeente de duplicaatverklaringen inkwamen, werd er van dit dorp niets vernomen.

Wat betreft het voorkomen van de duplicaatverklaringen zelve, niet weinigen droegen alle blijken van naauwkeurig en met zorg te zijn ingevuld. Zij vertoonden het kenmerk van waarheid en echtheid. Vele andere waren slordig ingevuld en misten het een of ander; het deed zelfs de vraag ontstaan of zij wel door den geneeskundige zelve of onder zijn opzigt waren ingevuld en of zij niet reeds te voren in blanco of wel daarna door hem waren ondertekend.

41 malen ontbrak de geboorte-dagteekening.

4 malen de invulling van den datum van afgifte van het biljet.

101 malen bleef het getal pokken onbekend. Dit kan natuurlijk zijn, als in die gevallen de kinderen niet waren terug gekomen om zich te vertooncn, doch in weerwil dat in deze alle het biljet niet was ingevuld, was het toch afgesneden en dus niet onwaarschijnlijk de verklaring afgegeven. Deze handelingen kunnen schijnbaar eenige versoeking vinden in de toepassing van art. 7 der wet van 1 Junij 1865, dat zegt dat de geneeskundigen binnen 14 dagen het bewijs der verrigte vaccinatie moeten afgeven. Doch onzes inziens is die toepassing verkeerd. De wetgever heeft later in de epidemiewet art. 17 gezegd, wat die bewijzen moeten inhouden en ten overvloede daarvoor modellen uitgegeven waarop te lezen staat: In te vullen het getal koepokken enz. Het kan dus niet twijfelachtig zijn of de verklaringen mogen niet oningevuld afgegeven worden. Wat zou ook het gevolg kunnen zijn, wanneer zij wat het aantal opgekomen pokken aangaat in blanco bleven? Zouden niet de belanghebbende betrekkingen van den gevaccineerde alligt er toe kunnen komen zelve naar verkiezing den uitslag der vaccinatie in te vullen, waardoor dan het kind de bevoegdheid zou hebben om op de school toegelaten te worden. (1)

67 malen was het getal pokken niet ingevuld doch de verklaring wel onderteekend en wel afgesneden. Nog 12 malen waren de biljetten niet afgesneden.

Een geneesheer verzuimde 200 malen zijne handteekening te stellen. Een enkele maal werd een geheel in blanco onderteekend briefje gevonden. Men kan hieruit eenigzins vermoeden welke praktijken soms daarbij worden gebruikt.

Enkele verklaringen waren zoo slordig ingevuld, dat er uit moest blijken dat de kinderen reeds verscheidene maanden voor hunne geboorte waren gevaccineerd.

Wat betreft den inhoud der verklaringen van het getal opgekomen vaccinepuisten, de hoofdzaak in deze, de beschouwing van deze tabel geeft veel stof tot denken, vooral wanneer men die in de bijzonderheden nagaat en ondervinding heeft hoe het met het opkomen der vaccinepuisten dikwerf gaat en dat lang niet altijd het getal steekjes dat men gedaan heeft, hetzelfde getal pokjes geeft. Wij kwamen hierbij niet zelden tot treurige vermoedens of men met waarheid of bedrog, echtheid of valscheit te doen had. Doch het blijft bij vermoedens daar deze zaak niet wel te onderzoeken valt. In vele bijzonderheden kunnen wij hier niet treden, alleen eenige voorbeelden aanhalen. Zoo gaf een geneeskundige op dat van 48 vaccinatiën 42 malen 4 pokken, een ander van 161 v. 117 malen 6 pokken, een ander van 111 v. 73 malen 6 pokken, nog een ander van 290 v. 220 malen 6 pokken waren opgekomen. Bij een ander waren van 26 vaccinatiën toevallig altijd 4 of 6 om den ander genoteerd.

(1) Daarvoor is het ook wenschelijk dat de verklaringen niet met *potlood* maar met *inkt* worden ingevuld.

Uit de tabel blijkt dat er in 90 gevallen niets, in 130 gevallen slechts één pok was opgekomen, terwijl de verklaringen waren afgesneden, zonder dat er ooit (met uitzondering van enkelen) sprake was van eene tweede of herhalings-vaccinatie.

Wij nemen de vrijheid hier het volgende ter sprake te brengen. In art. 17 der bovengenoemde wet vindt men de woorden „*met goed gevolg of meer dan eens de inenting der koepokken te hebben ondergaan*”. Het schijnt dat de woorden *meer dan eens* door bijna niemand worden in acht genomen. Zou het daarom niet wenschelijk zijn, dat hiervoor op de verklaringen eene plaats werd ingeruimd, die alzoo de aandacht der geneeskundigen zou trekken en hen tot eene herhaling der vaccinatie zou nopen. In het Parc vaccinogène te Utrecht wordt steeds op de verklaringen, waar zulks het geval is, genoteerd dat 2 malen de koepokinenting is verrigt. De verklaringen zelve zijn nu sedert tien jaren zoo onhebbelijk gedrukt en herdrukt en zoo onhandig in het gebruik, waarvan ook uw rapporteur groot ongerief ondervond, dat ze wel eens mogten herzien en verbeterd worden.

Wat de maanden aangaat waarin gevaccineerd werd, dit overzicht leverde weinig bijzonders op. Verreweg het meest geschieden de vaccinatiën van Maart tot Augustus. Een oud gebruik dat allen grond mist. Als curiosum moge hier vermeld worden, dat een geneeskundige op 25 Augustus 55 verklaringen invulde van twee dorpen, die op een afstand van misschien een klein uur waren gelegen, van het eene 27 en van het andere 28 verklaringen, die alle 55 inhielden dat er *drie* pokken waren opgekomen. Credat Judaeus Apella!

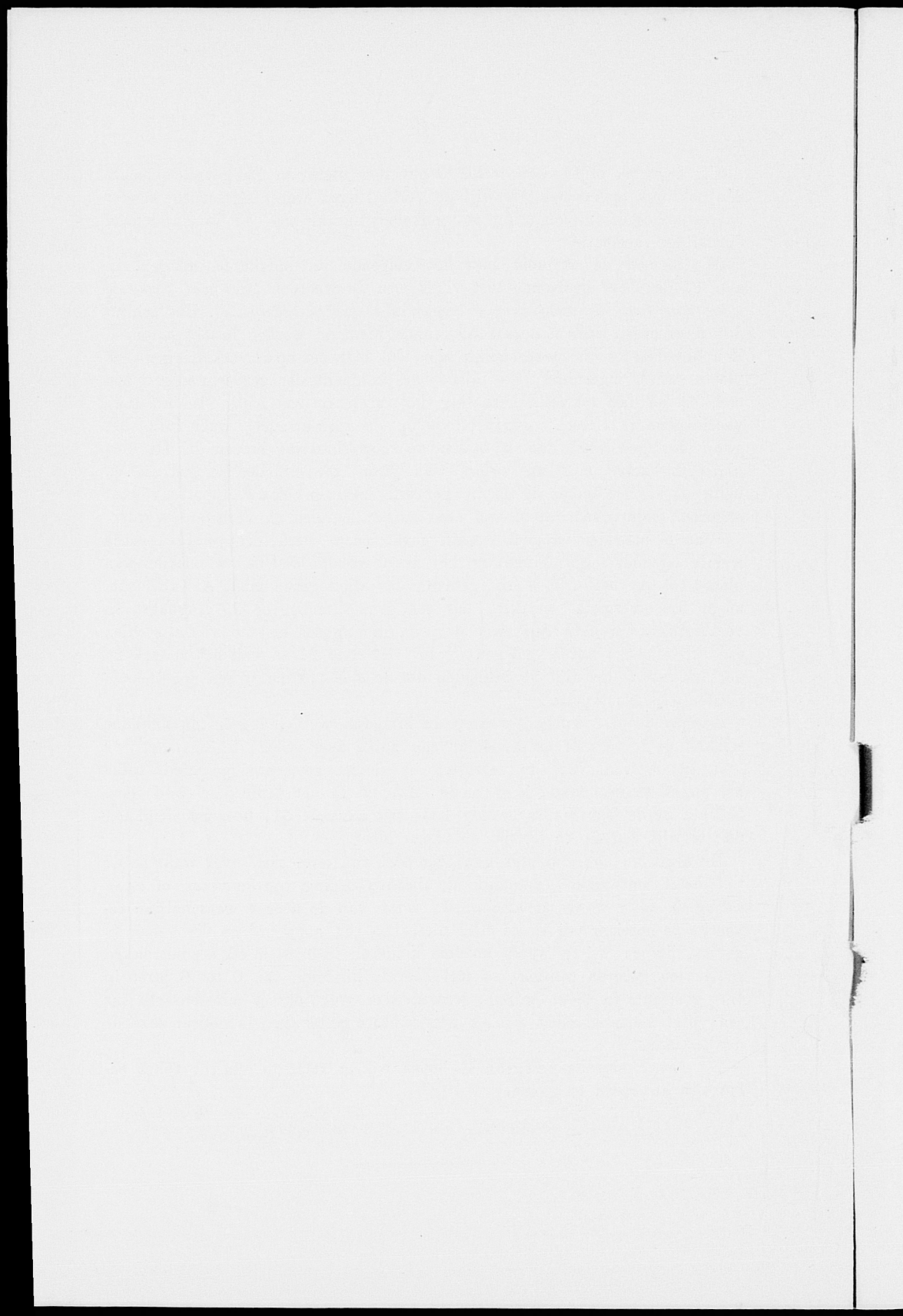
Aangaande den leeftijd, waarop de kinderen werden ingeënt, in sommige streken geeft men er de voorkeur aan zulks zeer vroeg, beneden het jaar (ten getale van 722) te verrigten, in andere gemeenten geschiedt zulks het meest na het eerste jaar (mede 722), of in het derde jaar (544) enz. Na het zesde jaar waren er nog 183, het zevende 51, hooger leeftijd nog 62, terwijl van 41 de leeftijd onbekend bleef.

Er blijft nu nog een zeer gewigtig deel van onze taak over waartoe de tijd heeft ontbroken, namelijk de beantwoording van de vraag of er *in voldoende mate* wordt gevaccineerd, want van de hoogst wenschelijke re-vaccinatie spreken wij thans hier niet. Om een antwoord op die vraag te geven, dienen wij te weten hoevele kinderen in 1881 in elk der betrokken gemeenten geboren werden, of wel hoevele kinderen van 0 tot 6 jaren in elke gemeente in leven waren, waaruit dan volgt dat er minstens elk jaar een getal kinderen moet worden gevaccineerd gelijk staande met een zevende der levenden.

Bij eene volgende gelegenheid hopen wij in staat te zijn dit zeker belangrijk antwoord te geven.

Utrecht, Juni 1882.

De rapporteur der Commissie,
Dr. DOMPELING.

RAPPORT *der commissie, benoemd om na te gaan hoe de vaccinatiewet in verschillende gemeenten wordt toegepast en of er behoorlijk gelegenheid tot vaccinatie wordt gegeven.*

TWEDE GEDEELTE.

Uit het eerste gedeelte van ons rapport is genoegzaam gebleken dat er in vele gemeenten slordig werd gevaccineerd, en dat de verklaringen niet zelden blijken gaven van zonder zorg te zijn ingevuld, ja zelfs hier en daar geheel het voorkomen hadden van onwaar te zijn, zoodat zij weinig vertrouwen verdienden. Toch moeten wij ze voor waar aannemen bij gebrek aan bewijs van het tegendeel, en ook, daar ze officieel staan geboekt, kunnen wij niet anders dan bij ons verder onderzoek als zoodanig ze te gebruiken, schoon altijd onder protest.

Wij eindigden dat gedeelte met de vraag te stellen of er in voldoende mate wordt gevaccineerd. Wij bedoelen hier niet of elk kind een genoegzaam getal vaccinepuisten heeft vertoond, die als waarborg strekken tegen de besmetting der pokken, maar of er een voldoende aantal kinderen in dat jaar in elke gemeente is ingeënt geworden. Wat zal ons hier tot maatstaf dienen, waarmede we meten kunnen? Welke maatstaf kan ons de meeste waarborgen opleveren van deugdelijk te zijn. Geheel en volledig de waarheid te leeren kennen, dat zal wel niet mogelijk zijn.

Men heeft tot hiertoe het getal geboren en aangenomen na aftrek van de in dat gegeven jaar overleden kinderen beneden het jaar. Het komt ons echter voor, dat men hier een zeer onzeker cijfer krijgt, want wanneer zijn die kinderen overleden? Een deel in het begin van het jaar, ongevaccineerd, maar een ander deel aan het einde van het jaar, toen zij reeds gevaccineerd waren. Bovendien de kinderen die beneden het jaar overleden, waren voor een deel reeds in het vorige jaar geboren. Deze maatstaf kon ons dus niet dienen. Wij hebben daarom gemeend een anderen weg te moeten inslaan, en wel dezen:

Uit de uitkomsten van de 6e tienjarige volkstelling, die wel op 31 Dec. 1879 is verrigt maar op 1 Jan. 1880 kan gesteld worden, hebben wij zoowel voor de provincie als voor elke gemeente afzonderlijk het getal kinderen van beide geslachten te zamen, van 0—5 jaren inclusief opgeteld, die op dat tijdstip in leven waren.

Het tijdperk van 0 tot *aan* het zesde jaar telt dus feitelijk zes jaar. Men mag nu stellen dat er door elkander elk jaar een zesde deel van deze levende kinderen behoort te worden ingeënt. Geschiedt zulks, dan zal met den tijd de geheele bevolking gevaccineerd zijn. Komt men hierin te kort, en wordt daar niet in voorzien, dan zal met de jaren allengs een deel der bevolking ongevaccineerd blijven en ten prooi van de pokken kunnen strekken, want het cijfer van hen die op lateren leeftijd zich laten inenten is betrekkelijk luttel.

Wij hebben dus dat cijfer van een zesde der in leven zijnde kinderen van 0—5 jaren inclusief als standaard-maatstaf aangenomen, en waren zoo gelukkig van slechts één jaar van het tijdstip dier volkstelling verwijderd te zijn. Een jaar zal zeker niet zulk een groot verschil hebben aangebracht in de verhouding van die kinderen, dat wij zulks in aanmerking behoeften te nemen. Mocht men later weder dien standaard-maatstaf willen gebruiken, dan zou men voor elk verder afstaand jaar er één percent moeten bijvoegen, dewijl in het algemeen de bevolking van ons land jaarlijks met één percent toeneemt. In de provincie Utrecht althans was de bevolking die op 1 Dec. 1869 173,556 zielen bedroeg, sedert met 18,123 vermeerderd, dat is omstreeks 1 pct. per jaar. In Gelderland is dit cijfer iets lager, de bevolking, die op 1 Dec. 1869 432,693 zielen bedroeg, nam daar in de laatste 10 jaren met 34,112 of 0,8 pct. toe. Alzoo wanneer het getal levende kinderen in eene gemeente 100 bedraagt, dan wordt dit 101,102 of 103 tot er weder eene nieuwe volkstelling plaats heeft.

Wij hebben gesproken van het zesde, maar moeten hier opmerken, dat wij bij die proef van onderzoek van de 3343 duplicaat-verklaringen konden opmaken ook het getal gevaccineerde kinderen dat den leeftijd van zes jaren had bereikt en dus het zevende was ingegaan. Wij konden dus hier onze berekening maken over zeven jaren 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6. Bij onze verdere berekeningen moesten wij gebruik maken van de officiële vaccinatielijsten, die rubrieken bevatten van beneden het jaar, van 1—3

jaren, van 3—6 jaren en van 6—12 jaren. De rubriek van 6—12 jaren omvat dus ook de kinderen die reeds zes jaren oud zijn, doch ze konden daaruit niet geschift worden. Het zijn alzoo slechts de rubrieken van beneden het jaar, die van 1—3 jaren en van 3 tot *aan* 6, die bijeen werden genomen, zooals wij dan ook uit de tafels der volkstelling, 0—5 jaren inclus genomen hebben.

Bij onze eerste proeve van bewerking werden dus de in elke gemeente in leven zijnde kinderen van 0—6 jaren inclus bijeen geteld, hiervan het zevende deel genomen, het getal gevaccineerde kinderen van 0—6 jaren daarmede vergeleken, het verschil tusschen deze twee getallen opgeteekend en daarna het verschil in procenten berekend. Wij vonden dan dat er bij verreweg de meeste gemeenten een belangrijk tekort bestond. In 6 gemeenten was het voldoende getal of meer gevaccineerd, in 27 gemeenten bedroeg het tekort van 1—49 pct., in 9 was dit van 50—89 pct., en in één gemeente bedroeg tekort 100 pct., waar dus in 't geheel geene kinderen van dien leeftijd waren ingeënt.

Allen te zamen genomen was het zevende.	4638
werden gevaccineerd kinderen van 0—6 jaren.	3189 of 69 pct.
te weinig	1449 of 31 pct.

Deze treurige uitkomst heeft er ons toe gebracht, om de geheele provinciën Gelderland en Utrecht na te gaan. Elke van de 116 gemeenten van Gelderland hebben wij afzonderlijk berekend, zoo ook de 72 gemeenten van de provincie Utrecht, waarbij wij moeten opmerken, dat wij hier en verder nu het zesde als maatstaf hebben gebruikt. Uit de uitvoerige tabellen daarvan opgemaakt, blijkt in het kort dat werd gevonden :

voor *Gelderland* :

In 26 gemeenten werd voldoende of meer gevaccineerd,	
„ 69 „ was een tekort van	1— 49 pct.
„ 18 „ was het van	50— 99 „
„ 3 „ bedroeg het	100 „

voor *Utrecht* :

In 9 gemeenten werd voldoende of meer gevaccineerd,	
„ 39 „ was het tekort van	1— 49 pct.
„ 23 „ was het van	50— 99 „
„ 1 „ was het	100 „

In de geheele provincie Gelderland waren in leven :

kinderen van 0—5 jaar inclus	72.870
waarvan het zesde	12.145
werden gevaccineerd	9.328 of 77 pct.
te weinig	2817 of 23 pct.

In de geheele provincie Utrecht waren in leven :

kinderen van 0—5 jaar	29890
het zesde	4982
werden gevaccineerd	3656 of 73.4 pct.
te weinig	1326 of 26.6 pct.

Om de waarheid hulde te doen moeten wij bij dit alles in aanmerking nemen, dat aan het jaar 1881 het jaar 1880 was voorafgegaan, een schrikkel- en schrikjaar, toen er zoo groote vrees voor de pokziekte was opgewekt, dat zeer velen zich lieten vaccineren of revaccineren. Toen werden ook meer kinderen van 0—5 jaren inclusief ingeënt, zoodat het zesde deel werd overtroffen, hetgeen natuurlijk van invloed kon en moest zijn op het volgend jaar, gelijk dit in de meeste vaccinatie-inrigtingen werd ondervonden. Wij hebben daarom ook eens nagegaan wat dit verschil kon zijn en daartoe ook het voorafgaand jaar 1879 daarbij genomen, zoowel voor Gelderland en Utrecht als voor het geheele Rijk, zooals uit bijgaande tabel is te zien, waaruit hlijkt:

	Gelderland.	Utrecht.	het Rijk.
1879	—14 pct.	—22.3 pct.	—19.6 pct.
1880	+13.3 „	+11.5 „	+ 6.8 „
1881	—23 „	—26.6 „	—30 „

Men ziet dat Gelderland en Utrecht in 1880 een *plus* hebben opgeleverd van 13.3 pct. en 11.5 pct., terwijl dat voor het geheele Rijk was 6.8 pct., maar het tekort voor het Rijk in 1881 zelfs 30 pct. bedroeg; waarlijk geen gering bedrag.

Wij noemden vroeger het aantal van hen die zich op later leeftijd laten vaccineren luttel, het is althans gering te achten (voor Gelderland 741 of $\frac{1}{13}$ van alle gevaccineerden en voor Utrecht 467 of $\frac{1}{8}$), want daar- onder loopen nog vele revaccinatiën, gelijk ons dat bij ons eerste onderzoek gebleken is. Doch wij hebben ons daarmee thans niet in te laten. Alle kinderen behooren voor den aanvang van het zesde jaar, den tijd van het schoolgaan, goed en deugdelijk te zijn ingeënt, *that is the question*.

Wij resumeren. Uit ons onderzoek is duidelijk gebleken en de cijfers hebben het aangetoond, dat

1°. aan de voorschriften der wet weinig gevolg wordt gegeven en deze dikwerf worden veronachtzaamd;

2°. er op vele plaatsen slordig wordt gevaccineerd;

3°. de verklaringen te wenschen overlaten en niet zelden niet zijn te vertrouwen;

4°. dat de vaccinatie in zeer onvoldoende mate geschiedt, zoodat er jaarlijks een aanzienlijk deel der kinderen die naar school zullen gaan, nog niet is ingeënt;

5°. dat het tekort dat wij voor deze twee provinciën gevonden hebben, blijkens eene kleine proeve in nog vrij sterkere mate voor het geheele Rijk geldig is.

Wij hebben dezen treurigen toestand voor één of enkele jaren gevonden; hoogst waarschijnlijk heeft die echter reeds lang, vele jaren, misschien meer dan een menschenleven bestaan, en als dit zoo is, en er is geen reden om er aan te twijfelen, dan is in Nederland globaal 25 pct. der bevolking niet ingeënt, zoodat het gansch niet te verwonderen is dat de pokkenepidemie in 1871 15 787 menschen heeft weggeraapt, en men moet

met grond vreezen dat eene volgende epidemie ons volk nog minder genadig zal behandelen, daar zij van de 4 millioenen althans 1 millioen vatbaar zal vinden om de smetstof der pokken op te nemen, deze tot ontwikkeling te brengen en dood en ellende om zich te verspreiden.

Wij vragen in vollen ernst, doordrongen van het hooge gewigt dezer zaak mag die toestand blijven bestaan en is het niet zeer noodig en meer dan tijd, dat er maatregelen genomen worden om daarin verandering, dat is verbetering, aan te brengen?

Caveant consules!

Utrecht,

(w. g) H. L. VERSPIJCK, *voorzitter*.

December 1882.

„ J. B. DOMPELING, *rappporteur*.

„ S. R. HERMANIDES.

De minderheid der commissie (de heer S. R. Hermanides) kon zich met de conclusiën niet vereenigen.

Overzicht der Inentingén in 1881 in de Provincie Gelderland.

	A.	B.	C.	D.	E.	F.	
GEMEENTEN.	Bevolking op 1 Jan. 1880.	Levende kinderen van 0—5 jaar inclus.	1/6 van deze kinderen.	In 1881 werden gevaccineerd kinderen van 0—5 jaar inclus.	Vershil tusschen C. en D.	Percentsverschil tusschen E. en C.	† Geen geneeskundige.
Aalten	6581	1044	174	151	— 23	—13 ⁰ / ₁₀₀	
Ammerzoden	2097	285	47	35	— 12	—25	†
Angerlo	1842	319	53	40	— 13	—24.5	†
Apeldoorn	15053	2444	407	198	—209	—51	
Appeltern	3083	482	80	65	— 15	—19	
Arnhem	40978	6649	1108	910	—198	—17.8	
Balgoy	460	67	11	20	+ 9	+81.8	
Barneveld	6576	1003	167	104	— 63	—37.7	
Batenburg	634	87	14	10	— 4	—28	†
Beesd	2422	341	57	22	— 35	—61	
Bemmel	5329	931	155	140	— 15	— 9.6	
Bergh	5478	867	128	148	+ 20	+15	
Bergharen	1502	187	31	0	— 31	—100	†
Beuningen	2094	327	54	52	— 2	— 3.7	
Beusichem	1897	326	54	24	— 30	—55.5	
Bommel (Zalt-).	3812	532	89	60	— 29	—32.5	
Boreulo	4005	522	87	90	+ 3	+ 3.4	
Brakel	1232	223	37	19	— 18	—48	†

GEMEENTEN.	A.	B.	C.	D.	E.	F.	† Geen geneeskundige.
	Bevolking op 1 Jan. 1880.	Levende kinderen van 0—5 jaar inclus.	1/6 van deze kinderen.	In 1881 werden gevac- cineerd kinderen van 0—5 jaar inclus.	Verskil tusschen C. en D.	Percentsverschil tus- schen E. en C.	
Brummen	6704	1030	172	98	— 74	—43	
Buren	1905	264	44	40	— 4	— 9	
Buurmalsen	1680	280	47	28	— 19	—40	
Culenburg	6725	1052	175	120	— 55	—31	
Deil	2228	295	49	19	— 30	—61	
Didam	3661	652	109	35	— 74	—67.8	†
Dinxperlo	2369	383	64	64	0	0	
Dodewaard	1754	319	53	20	— 33	—62	†
Doesburg	4541	672	112	82	— 30	—26.7	
Doetinchem. Ambt	3760	614	102	70	— 32	—31	†
Doetinchem. Stad	2857	449	75	76	+ 1	+ 1	
Doornspijk	3091	484	81	36	— 45	—55	†
Doorwerth	273	46	8	6	— 2	—25	†
Dreumel	2176	332	55	30	— 25	—45	†
Driel	3378	527	88	29	— 59	—67	
Druten	4604	598	99	38	— 61	—61.6	
Duiven	2812	475	79	44	— 35	—44	
Echteld	2363	448	75	61	— 14	—18.6	†
Ede	11405	1816	302	258	— 44	—14.5	
Eibergen	5012	679	113	155	+ 42	+37	
Elburg	2615	429	71	51	— 20	—28.7	
Elst	5531	519	86	115	+ 29	+33.7	
Epe	7863	1313	219	138	— 81	—37	
Ermelo	5245	810	135	74	— 61	—45	
Est en Opijnen	1066	183	30	40	+ 10	+33	
Ewijk	1946	249	41	40	— 1	— 2	†
Gameren	1643	304	51	38	— 13	—25	
Geldermalsen	2570	467	77	23	— 54	—70	
Gendingen	5803	872	145	172	— 27	—18.6	
Gent	2600	451	75	67	— 8	—10.6	†
Gorssel	4247	605	101	16	— 85	—84	
Groenlo	2388	312	52	35	— 17	—32.7	
Groesbeek	4382	721	120	118	— 2	— 1.6	
Haaften	2090	335	56	60	+ 4	+ 7	
Harderwijk	6840	1079	179	156	— 23	—12.8	
Hatter	2823	471	78	58	— 20	—25	
Hedel	1627	271	45	96	+ 51	+113	

GEMEENTEN.	A.	B.	C.	D.	E.	F.	† Green geneeskundige.
	Bevolking op 1 Jan. 1880.	Levende kinderen van 0—5 jaar inclus.	1/6 van deze kinderen.	In 1881 worden gevac- cineerd kinderen van 0—5 jaar inclus.	Verskil tussehen C. en D.	Percentsverschil tus- schen E. en C.	
Heerde	5367	883	144	76	— 68	—47	
Heerewaarden	1115	161	27	24	— 3	—11	†
Hemmen	217	33	5	0	— 5	—100	†
Hengelo	3494	501	83	60	— 23	—27	
Herwen en Aerdt . . .	3477	542	90	92	+ 2	+ 2.2	
Herwijnen	1901	305	51	55	+ 4	+ 7.8	
Heteren	3090	494	82	46	— 36	—44	
Heumen	1508	268	47	47	0	0	†
Hoevelaken	871	146	24	19	— 5	—20.8	†
Horsssen	914	180	30	26	— 4	—13	
Huissen	3780	569	95	97	+ 2	+ 2	
Hummelo en Keppel . .	3268	461	77	61	— 16	—20.7	
Hurwenen	611	93	15	6	— 9	—60	†
Kerkwijk	937	139	23	15	— 8	—34	
Kesteren	2662	455	76	62	— 14	—18	
Laren	3984	553	92	70	— 22	—23.9	
Lichtenvoorde	3923	526	88	104	+ 16	+18	
Lienden	4104	704	117	0	—117	—100	
Lochem	2906	409	68	45	— 23	—33	
Maurik	3647	555	92	46	— 46	—50	
Millingen	2506	405	67	56	— 11	—17	†
Nederhemert	748	132	22	11	— 11	—50	†
Neede	3186	519	86	84	— 2	— 2.3	
Nijkerk	7602	1136	189	123	— 66	—35	
Nijmegen	24980	3611	602	412	—190	—31.5	
Oldenbroek	4963	737	123	76	— 47	—38	
Ophemert	1241	170	28	24	— 4	—14	†
Overasselt	1665	280	47	55	+ 8	+17	
Pannerden	967	141	23	20	— 3	—13	†
Poederoyen	952	159	26	20	— 6	—23	†
Putten	4665	749	125	86	— 39	— 31	
Renkum	5588	1002	167	106	— 61	—36	
Rheden	11498	1914	319	194	—125	—39	
Rosendaal	490	49	8	7	— 1	—12.5	†
Rossum	1166	163	27	30	+ 3	+11	
Ruurlo	2682	409	68	78	+ 10	+14.6	
Scherpenzeel	1309	183	30	19	— 11	—36.6	

GEMEENTEN.	A.	B.	C.	D.	E.	F.	† Green geneeskundige.
	Bevolking op 1 Jan. 1880.	Levende kinderen van 0—5 jaar inclus.	$\frac{1}{6}$ van deze kinderen.	In 1881 werden gevac- cineerd kinderen van 0—5 jaar inclus.	Verskil tusschen C. en D.	Percentsverschil tus- schen E. en C.	
Steenderen	3656	544	91	105	+ 14	+15	
Tiel	8933	1445	240	253	+ 13	+ 5	
Ubbergen.	3205	512	85	88	+ 3	+ 3 5	
Valburg	5030	750	125	20	-105	-84	†
Varik	1096	148	25	31	+ 6	+24	
Voorst.	8926	1328	221	122	- 99	-44.8	
Vorden	2803	395	66	45	- 21	-31.8	
Vuren.	1444	228	38	86	+ 48	+12.5	
Waardenburg	1257	187	31	26	- 5	-16	
Wadenoijen	1530	289	48	6	- 42	-87	
Wageningen.	6305	946	158	128	- 30	-18	
Wamel	4741	695	116	154	+ 38	+33	
Warnsveld	2493	357	59	83	+ 24	+40.6	
Wehl	2221	382	64	43	- 21	-32.8	†
Westervoort.	1601	294	49	60	+ 11	+22	
Winterswijk.	8073	1181	197	187	- 10	- 5	
Wisch.	6055	947	158	134	- 24	-12.9	
Wijchen	3471	572	95	94	- 1	- 1	
IJzendoorn	600	100	17	12	- 5	-29	
Zelhem	3677	571	95	64	- 31	-32.6	
Zevenaar..	4066	663	110	76	- 34	-30.9	
Zoelen.	2367	399	66	39	- 27	-40.9	†
Zuilichem	781	150	25	15	- 10	-40	†
Zutfen.	14822	2148	358	421	+ 63	+17.5	
De Provincie	466805	72870	12145	9328	2817	-23 ^o / ₀	

Overzicht der Inenting in 1881 in de Provincie Utrecht.

	A.	B.	C.	D.	E.	F.	
GEMEENTEN.	Bevolking op 1 Jan. 1880.	Levende kinderen v. 0—5 j. inclus.	$\frac{1}{6}$ van deze kinderen.	In 1881 werden gevaccineerd kinderen van 0—5 j. inclus.	Verskil tusschen C. & D.	Percentsverschil tusschen E. & C.	† Geen geneeskundige.
Abcoude Baambrugge.	1385	195	33	35	+ 2	+ 6	
Abcoude Proostdij. . .	1651	253	42	36	— 6	— 14	†
Achttienhoven.	507	62	10	1	— 9	— 90	
Amerongen	2237	371	62	53	— 9	— 14.5	
Amersfoort.	13704	2051	342	249	— 93	— 27	
Baarn	3529	525	87	65	— 22	— 25	
Benschop.	1677	286	47	28	— 19	— 40	
De Bild	2284	400	66	44	— 22	— 33	
Breukelen Nijenrode. .	1940	272	45	12	— 33	— 73	
Breukelen St. Pieters.	932	142	24	7	— 17	— 70.8	†
Bunnik.	1128	179	29	20	— 9	— 31	
Bunschoten	1948	348	58	11	— 47	— 81	
Cothen.	779	114	19	13	— 6	— 31.5	†
Doorn	1337	222	37	15	— 22	— 59	
Driebergen.	2236	330	55	29	— 26	— 47	
Eemnes	1287	176	29	6	— 23	— 79	
Haarzuilens	376	72	12	5	— 7	— 58	†
Harmelen	1702	258	43	23	— 20	— 46.5	
Hoenskoop	403	68	11	3	— 8	— 77.7	†
Hoogland	2231	276	46	28	— 18	— 39	
Houten.	1714	253	42	11	— 31	— 74	
Jaarsveld	1389	255	42	27	— 15	— 35.7	†
Jutphaas.	2533	418	69	19	— 50	— 72	
Kamerik.	1671	262	43	22	— 21	— 49	
Kockengen.	806	133	22	4	— 18	— 81	
Laag Nieuwkoop. . . .	432	80	12	2	— 10	— 83	†
Langbroek.	1152	189	31	18	— 13	— 42	
Leersum	1260	229	38	23	— 15	— 39	†
Leusden	1716	253	42	12	— 30	— 71	
Linschoten.	1372	220	37	18	— 19	— 51	
Loenen.	1242	151	25	21	— 4	— 16	
Loendersloot.	469	101	17	9	— 8	— 47	†
Loosdrecht.	2880	430	72	50	— 22	— 30.5	
Lopik	1513	249	41	33	— 8	— 19.5	
Maarn	693	132	22	18	— 4	— 18	†
Maarssen.	1887	254	42	32	— 10	— 23.8	

GEMEENTEN.	A. Bevolking op 1 Jan. 1880.	B. Levende kinderen v. 0—5 j. inclus.	C. $\frac{1}{6}$ van deze kinderen.	D. In 1881 werden gevac. cineerd kinderen van 0—5 j. inclus.	E. Verschil tusschen C. & D.	F. Percentsverschil tus- schen E. & C.	† Geen geneeskundige.
Maarsseveen	1339	185	31	23	— 8	— 26	
Maartensdijk	2080	351	58	30	— 28	— 48	
Montfoort	1901	240	40	29	— 11	— 27.5	
Mijdrecht	3802	710	119	93	— 26	— 21.8	
Nigtevecht	472	82	12	13	+ 1	+ 8	
Odijk	414	51	9	2	— 7	— 77.7	†
Oudenrijn	540	79	13	2	— 11	— 84.6	†
Polsbroek	915	171	29	31	+ 2	+ 6.9	
Renswoude	1119	176	29	22	— 7	— 24	†
Rhenen	4483	738	123	122	— 1	— 0.8	
Ruwiel	455	70	12	4	— 8	— 66.6	†
Rijnsburg	439	45	7	3	— 4	— 57	†
Schalkwijk	1207	172	29	0	— 29	— 100	
Snelrewaard	492	81	13	11	— 2	— 15	†
Soest	3606	567	94	62	— 32	— 34	
Stoutenburg	811	120	20	0	— 20	— 100	†
Tienhoven	462	77	13	12	— 1	— 8	
Tull en 't Waal	599	104	17	2	— 15	— 88	†
Utrecht	67633	10262	1710	1305	— 205	— 12	
Veenendaal	4030	686	114	112	— 2	— 17.5	
Veldhuizen	370	64	11	9	— 2	— 18	†
Vinkeveen	3140	603	100	56	— 44	— 44	
Vleuten	1271	180	30	12	— 18	— 60	†
Vreeland	780	110	18	18	0	0	
Vreeswijk	1383	204	34	45	+ 11	+ 32	
Werkhoven	932	152	25	17	— 8	— 32	†
Westbroek	959	156	26	13	— 13	— 50	†
Willeskop	786	132	22	15	— 7	— 31.8	†
Willige Langerak	875	140	23	29	+ 6	+ 26	
Wilnis	2197	411	68	49	— 19	— 28	
Woudberg	2291	351	58	22	— 36	— 62	
Wijk bij Duurstede	3041	491	82	89	+ 7	+ 8.5	
IJsselstein	3286	526	88	57	— 31	— 35	
Zegveld	894	141	22	28	+ 6	+ 27	
Zeist	5815	919	153	98	— 55	— 36	
Zuijlen	858	146	24	9	— 15	— 62.5	
De Provincie	191.679	29.890	4982	3656	— 1336	— 26.6	

